

Оксана Шпарук — кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України.

Коло наукових інтересів: порівняльна педагогіка; освітня політика Китаю; трансформаційні процеси та тенденції розвитку освіти в КНР; забезпечення якості освіти в КНР.

e-mail: shparyk.o@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7507-4950>

УДК 373.5 (510)

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-38-49>

ПОНЯТТЯ «ОСВІТНІЙ РОЗВИТОК» ТА «РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ» У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ УКРАЇНИ ТА КИТАЮ

Статтю присвячено порівняльному аналізу понять «освітній розвиток» та «реформування освіти» у поглядах вітчизняних та китайських вчених, зокрема аналізується змістове наповнення понять. З'ясовано, чим розвиток освіти відрізняється від її реформування і як взаємозв'язані ці поняття. Також окреслено критерії, зовнішні ознаки та індикатори розвитку освіти. На основі аналізу дано авторське визначення поняття «розвиток освіти». Зроблено висновок, що поняття «розвиток освіти» є складним, багатокомпонентним та поліфункціональним явищем. Як освітній феномен воно є поки що малодослідженим явищем і аналізується у контексті вивчення інших освітніх феноменів (реформування, змін, модернізації, трансформації тощо). У наукових розвідках часто відбувається підміна поняття «розвитку освіти» іншими, без урахування притаманних їм особливостей.

Ключові слова: поняття «освітній розвиток»; поняття «реформа освіти»; Китай.

Постановка проблеми. Інтеграція освіти України у світовий освітній простір означає її входження у міжнародне соціокультурне поле, що передбачає осмислення сутності понять і термінів у контексті освітніх тенденцій та аналізу найважливіших принципів, що лежать в основі розвитку освіти. Загальні фрази про світ і суспільно-політичну ситуацію, що змінюються, розвиток особистості, суспільства, держави не можуть охопити всієї складності й глобальності процесу розвитку. Відповідно постає завдання з'ясувати, що мається на увазі, коли йдеться про розвиток освіти. У контексті нашого дослідження актуальними є запитання: що таке розвиток освіти? чим розвиток освіти відрізняється від її реформування? як взаємозв'язані поняття «реформування» освіти та «розвиток» освіти? які критерії, зовнішні ознаки, індикатори розвитку освіти?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку освіти присвятили свої праці широке коло українських та китайських дослідників. У рамках філософського осмислення розвиток сучасної освіти досліджували такі вчені, як В. Андрущенко [2], В. Кремьень [11], В. Огнев'юк [14], М. Савельєва [16] та ін. Проблеми й тенденції розвитку освіти розглядалися українськими дослідниками (О. Вишневським [6],

Л. Гриневич [8], Л. Камінською [10], О. Локшиною [19], Л. Ляшенко [12], Н. Паращенко [15], Н. Терентьєвою [18] та ін.) та китайськими (Ву Цюаньхуа (吴全华) [21], Лю Даюй (刘道玉) [27], Лю Цзіньсін (刘金新) [28], Лін Сяньчжи (林贤治) [25], Му Яньцзінь (慕彦瑾) [29], Лі Фан (李芳) [29], Дуань Сяофан (段晓芳) [29] та ін.). Проблеми реформування освіти та термінологічному аналізу в цьому аспекті присвячені праці українських компаративістів А. Василюк [5], О. Глушко [7], А. Джурило [9], А. Сбруєвої [17] та ін.

Мета статті – дослідити та узагальнити змістове наповнення понять «освітній розвиток» та «реформування освіти» у поглядах вітчизняних та китайських вчених.

Виклад основного матеріалу. Дослідження явищ та феноменів освіти неможливо без інтеграції знань з різних галузей та сфер, а дослідження розвитку освіти передбачає інтеграцію філософського, освітнього, економічного, політичного, юридичного, культурологічного, історичного та ін. знання [18].

Новітній філософський словник визначає категорію розвитку в сучасній філософії як характеристику якісних змін об'єктів, появи нових форм буття, інновацій і нововведень. Виражаючи насамперед процеси змін, розвиток допускає збереження (системної) якості об'єктів, що розвиваються. Концепції розвитку тісно пов'язані з розумінням процесуальності й історичної мінливості систем і явищ [1, с. 814].

Нова філософська енциклопедія трактує «розвиток» як дію (від дієслова «розвивати», тобто «змінювати»), яка приводить до зростання об'єкта, посилення або ускладнення його будови/структури, а іноді й до повного переродження. Розвиток у цілому є нескінченим рухом по висхідній спіралі, хоча й іноді має відступи й повернення назад. Але швидше характеризується прогресивною спрямованістю – йде від простих форм до складних; від нижчих, примітивних систем до вищих, високоорганізованих [13].

Українська дослідниця філософії освіти М. Савельєва зазначає, що стосовно поняття «розвиток» дотепер звично думати в термінах класичної філософської традиції, зокрема пов'язувати можливість аналізу його сутності з особливостями раціоналістичної, діалектико-матеріалістичної методології. Розвиток, як і раніше, визначають за допомогою таких бінарних опозицій, як старе/нове, просте/складне, нижче/вище, примітивне/досконале, необхідне/вільне, стихійне/усвідомлене, розумне/нерозумне тощо [16, с. 35].

Український вчений-педагог, автор численних праць з педагогіки О. Вишневський зазначає, що традиційно у вітчизняній педагогічній літературі застосовується визначення розвитку як поняття, що означає послідовні кількісні зміни свідомості та поведінки особистості. Тобто «розвиток» мислиться як результат навчання і виховання. На думку автора, такий підхід зумовив поширення поняття «загальний розвиток», що по суті наближається до поняття «формування особистості». Таке універсальне, а отже нечітке розуміння поняття «розвиток» у педагогіці призвело до ототожнення з ним інформативного навчання (пропонування інформації з подальшим її заучуванням). Широка поінформованість людини ще не є ознакою її високого розвитку. І навпаки, розвинута особа не завжди широко поінформована. В дійсності розвиток є процесом, а розвинутість – наслідком адаптації функцій організму до змінених зовнішніх умов (підвищених вимог). Розвиток стосується найперше «інструментарію» діяльності людини і характеризується не кількісними, а якісними показниками.

Аналізуючи поняття «розвиток», автор підкреслює, що розвиток буде стосуватися на досвіді народу, спирається на різні форми культури, на досягнення наук тощо. Проте в усіх цих чинниках завжди визначальне місце займають втілені в них цінності [6].

Інша українська дослідниця Н. Тереньєва акцентує увагу на тому, що, оскільки освіта є видом економічної діяльності, а її розвиток здійснюється в конкретних історичних, політичних, суспільних та соціальних умовах, то практично неможливо розглядати такі поняття як «розвиток», «феномен», «тенденції», «прогнози» та «перспективи» без залучення економічних, політичних, юридичних, історичних, соціономічних, філософських, власне освітніх та інших знань, що, з одного боку, ускладнює проведення досліджень (складно охопити всі аспекти), з іншого – сприяє

дослідженню на межі наукового знання і, відповідно, створенню нового знаннєвого продукту на основі міждисциплінарності його здійснення [18, с. 86].

Л. Гриневич також зазначає, що поняттю «розвиток освіти» у вітчизняних дослідженнях не приділено належної уваги. У своєму дослідженні авторка аналізує поняття, провідним компонентом яких є концепт («стрижень») «розвиток освіти». Відтак вона виокремлює три групи дефініцій. Перша група відображає специфіку освіти у контексті розвитку («глобальна освіта», «формальна освіта», «інформальна освіта», «освіта протягом життя», «педагогічна освіта»); другу групу репрезентують поняття, що відображають стратегічні напрями розвитку освіти («освітня політика», «державна освітня політика», «освітня політика Європейського Союзу», «модель європейської освітньої політики», «суб'єкти реалізації освітньої політики»); до третьої групи включено поняття, в яких простежується зв'язок між подіями, спричиненими соціально-економічними трансформаціями європейського й українського суспільства ХХ – початку ХХІ ст. («тенденції», «субтенденції», «євроінтеграційні тенденції розвитку освіти», «розвиток освіти в Україні в контексті європейських інтеграційних процесів») [8, с. 19].

На думку української дослідниці Л. Парашенко, поняття «розвиток освіти», незважаючи на його роль як головного гасла і суті державного управління освітою, залишається малозрозумілим як у контекстах теоретичних педагогічних праць, так і в основних нормативно-правових документах. Такий стан пояснюється, з одного боку, складністю освітнього процесу і відокремленням у ньому режимів розвитку і функціонування, а з іншого – недостатнім використанням в аналізі освітнього розвитку досягнень розробки апарату цієї категорії у філософських науках. Вона пропонує своє бачення поняття розвитку освіти як конкретизацію найзагальнішого філософського визначення категорії розвитку – це процес визначення і здійснення цілей освітньої політики відповідно до потреб та ідеалів суспільства, який характеризується якісною зміною компонентів системи освіти, появою нових організаційних форм, інновацій та нововведень і перетворенням їхніх внутрішніх і зовнішніх зв'язків, що забезпечує здатність системи освіти до успішного забезпечення потенціалу людського розвитку, нагромадження і розгортання нових можливостей суспільства [15, с. 264]. Часто зміною напряму освітнього розвитку можуть бути трансформації як свідомі зміни (реформи, революції), так і стихійні [19, с. 5].

На думку китайських вчених, поняття «розвиток освіти» (教育发展) є досить складним. Китайці виокремлюють два напрями розвитку – *екстенсивний* (外延式发展) (або масштабний) та *конотативний* (або інтенсивний) (内涵式发展).

У змісті поняття «екстенсивний розвиток освіти» виокремлюють два аспекти:

- інституційний – розширення масштабів шкільної освіти (збільшення кількості дітей шкільного віку; частки дітей, які відвідують школу тощо) і розгалуження структури шкільної освіти;
- матеріально-технічний та кадровий потенціал – кількісне (без поліпшення якості) збільшення освітніх установ, шкільного устаткування, шкільних ділянок, викладацького складу тощо.

Таким чином, *екстенсивний розвиток освіти* – це розширення системи шкільної освіти, кількісне збільшення викладацького складу, освітніх закладів, території, приміщень, обладнання тощо. Екстенсивний розвиток освіти відбувається через кількісне збільшення та зовнішнє розширення, через що на його позначення часто застосовують термін «масштабний розвиток» (规模发展). Такий розвиток часто є матеріальним, тому його можна охарактеризувати за кількісними показниками. Ключовим показником екстенсивного розвитку є масштаб охоплення населення країни чи регіону освітою, кількісний показник рівня освіти населення, кількість кадрових та матеріальних ресурсів у галузі освіти.

Конотативний розвиток освіти вказує на підвищення якості освіти, її ефективності та забезпечення рівного доступу (справедливості) через реорганізацію, реформування та інновації у шкільній освіті. На відміну від екстенсивного розвитку, конотативний розвиток освіти є не

матеріальним, а потенційним, тобто він залежить від можливостей та результатів удосконалення системи освіти, механізмів управління й фінансування, методів навчання тощо. Конотативний розвиток освіти також містить два аспекти:

- перший складається з медіа-індексу, якісного контент-аналізу розробки і впровадження оновленої концепції освіти, змісту освіти, нових механізмів управління освітою, інноваційних педагогічних технологій, вдосконалення процесу навчання тощо;
- другий – кінцевий показник покращення якості освіти, її ефективності (рівень навченості учнів; їхня готовність до продовження освіти; рівень вихованості учнів; стан здоров'я дітей; рівень соціальної адаптації випускників до життя в суспільстві; рівень виконання стандартів освіти тощо) та рівного доступу до освіти (забезпечення мінімального рівня освіти, встановленого освітніми стандартами для кожного члена суспільства; забезпечення рівності при вступі до навчальних закладів для всіх соціальних груп населення незалежно від матеріального становища, національності, статі, місця проживання тощо).

На думку китайського професора Південно-китайського педагогічного університету У Цюаньхуа, відносини між екстенсивним та конотативним розвитком освіти є симетричними (对称性) та асиметричними (非对称性). Так звані відносини симетрії показують, що екстенсивний розвиток певною мірою може бути передумовою для конотативного розвитку. Покращання якості освіти може залежати від певних матеріальних умов. Іншими словами, чим більші й кращі матеріальні ресурси (приміщення, обладнання), тим краще якість освіти. З іншого боку, конотативний розвиток сприяє екстенсивному. Наприклад, за приблизно однакових умов навчальним закладам з високими якісними показниками простіше досягти кількісного збільшення матеріально-технічної бази та залучити до свого колективу кращі педагогічні кадри [21].

Асиметричний зв'язок відображає той факт, що за умови відносно високого рівня екстенсивного розвитку освіти не обов'язково буде досягнуто високого рівня конотативного розвитку. І, навпаки, високий рівень конотативного розвитку не обов'язково залежить від належного рівня екстенсивного. Тобто, і за умов низького рівня екстенсивного розвитку може бути досягнуто високого рівня конотативного. Так, наприклад, за часів Другої китайсько-японської війни («Війна опору Японії», 1937–1945 рр.) відбулося злиття трьох університетів – Пекінського, Цінхуа та Нанкай, і на їхній базі було створено тимчасовий університет – Південно-західний Єдиний Університет. Тогочасні матеріально-технічні умови за чинними стандартами були надзвичайно поганими, заняття проводилися в ангарі та відбувалися під постійним бомбардуванням. Проте якість освіти у Південно-західному університеті була на досить високому рівні. За надзвичайно несприятливих внутрішніх і зовнішніх умов, університет підготував велику кількість кваліфікованих спеціалістів, видатних китайських учених та науковців. Це доводить, що екстенсивний розвиток по відношенню до конотативного є вторинним, допоміжним. А вирішальними факторами, що обмежують конотативний розвиток освіти, не обов'язково є матеріально-технічні умови. Детермінантом того, що університет навчив чимало талановитих людей, були культурно-освітні прагнення, ідея національного порятунку, наполеглива праця і бойовий дух.

Слід зазначити, що, незважаючи на свою вживаність і досить ґрунтовне визначення, поняття «освітній розвиток» у китайській педагогічній літературі дуже часто замінюється близьким за значенням поняттям, зокрема таким як «реформування освіти».

У теорії та на практиці плутанина або ототожнення реформи освіти з розвитком освіти виникають через те, що «... реформу замінюють розвитком, через що якісний розвиток замінюється на кількісний, що, в свою чергу, маскує багато освітніх проблем» [27]. Такі «заміни» та «маскування» неминуче призводять до затримок результатів освітніх реформ.

Передусім розглянемо сутність поняття «реформування», основою якого є поняття «реформа». У *Великому енциклопедичному словнику* ця дефініція позначає перетворення,

зміну, нововведення, яке не знищує основ існуючої структури і носить прогресивний характер [4].

Філософський словник визначає «реформу» як спосіб зміни суспільного строю, соціального інституту або окремого, значущого для суспільства явища, яка здійснюється управлінською (владною) структурою з чітким усвідомленням мети перетворення» [20, с. 491].

Українські науковці приділили значну увагу визначенню й уточненню термінів «реформа», «реформування», розробці теорії освітніх реформ. Так, Л. Ляшенко трактує реформу як істотну зміну, метою якої є «поліпшення» [12, с. 69]. В. Бойченко зазначає, що «реформа», на відміну від «зміни», це умисний намір і відповідна до цього дія, яка у підсумку повинна мати позитивні результати [3, с. 30]. Л. Камінська підкреслює, що «реформа» пов'язана з прогресивними змінами в суспільстві та має еволюційний характер розвитку [10, с. 22-23]. А. Василіук дала власне тлумачення терміна, а саме: реформа освіти – це кожна зміна в системі освіти, яка: 1) відображає окреслену освітню політику, 2) має далекосяжні стратегічні наміри, 3) виникає як концепція уряду, регіональної освітньої влади з належними повноваженнями в сфері навчання і виховання або впливових громадських об'єднань, що трансформуються зі стану ідей та пропозицій у нормативно-юридичні засоби. На думку дослідниці, сутністю освітнього реформування є сукупність цілеспрямованих дій, державних та громадських органів (через закони, нормативно-правові акти, інструкції, рекомендації тощо) [5, с. 13]. А. Сбруєва дала розгорнуте визначення освітніх реформ, як у «вузькому» – це процес політико-адміністративних змін, що ініціюються «згори» і передбачає певні структурні перетворення, на різних рівнях освітньої системи, що мають часткову або радикальну направленість, так і в «широкому» розумінні – це процес політико-адміністративних, педагогічних та суспільних змін, що включає широку сукупність перетворень, освітньої системи в цілому та кожного навчального закладу зокрема [17, с. 9-10]. А. Джурило визначила поняття «реформування» як складну, динамічну, спеціально організовану систему, що володіє такими ознаками, як: цілеспрямованість, елементарність і структурність будови, цілісність, ієрархічність, субординація та зв'язок із зовнішнім середовищем [9, с. 84]. О. Глушко характеризує освітню реформу як зміни, які частіше всього ініціюються «згори» й мають конкретну подальшу реалізацію в освітній політиці. Сутнісною характеристикою процесу реформування є те, що воно здебільшого ініціюється і завжди проводиться владними структурами. Реформування – це зміни, що відбуваються шляхом реформи (реформ), для яких характерно чітке усвідомлення мети та неов'язковість кардинального перетворення системи [7, с. 12].

Отже, виходячи з основних трактувань українськими дослідниками поняття «реформа», під «реформуванням освіти» будемо розуміти процес істотних змін у системі освіти, який зберігає незмінною основу існуючої структури, метою якого є перетворення освіти на більш досконалу, прогресивну, ефективну та таку, що відповідає сучасним вимогам. Для процесу реформування характерна легітимність, схвальність з боку влади, цілеспрямованість, ефективність, еволюційність.

Китайська *Енциклопедія освіти* трактує «реформу освіти» (教育改革) як своєрідну соціальну зміну, яка робить значущі або позитивні перетворення у статус-кво освіти, заміняє стару освітню концепцію, стару систему освіти і методи навчання на нові. Основою освітньої реформи є трансформації та радикальні перетворення у старій освітній концепції освіти, механізмах управління і навчальних методах. Метою освітньої реформи є сприяння справедливості в галузі освіти та активізація індивідуального та соціального розвитку людини через підвищення якості освіти [22].

Ву Цюаньхуа, аналізуючи зміст понять «реформа освіти» та «розвиток освіти» зазначає, що обидва мають значні відмінності. Автор тлумачить «реформу освіти» як основну рушійну силу освітнього розвитку, яка веде від екстенсивного до конотативного розвитку. На його думку, реформа освіти виконує функції «лікаря» та/або «прибиральника». Вона спрямована на поточні «розлади» освіти, повинна вирішувати проблеми на макро- та мікрорівнях, усувати різні фактори, які негативно впливають на рівний доступ до освіти та її якість.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз дефініцій «розвиток освіти» та «реформа освіти» у трактуванні українських та китайських вчених*

Дефініція	Українські вчені	Китайські вчені
РОЗВИТОК ОСВІТИ	<ul style="list-style-type: none"> це процес визначення і досягнення цілей освітньої політики відповідно до потреб та ідеалів суспільства, який характеризується якісною зміною компонентів системи освіти, появою нових організаційних форм, інновацій та нововведень і перетворенням їхніх внутрішніх і зовнішніх зв'язків, що забезпечує здатність системи освіти до успішного забезпечення потенціалу людського розвитку, нагромадження і розгортання нових можливостей суспільства. 	<ul style="list-style-type: none"> <i>екстенсивний розвиток освіти</i> – це розширення системи шкільної освіти, кількісне збільшення викладацького складу, освітніх закладів, території, приміщень, обладнання тощо; <i>конотативний розвиток освіти</i> вказує на підвищення якості освіти, її ефективності та забезпечення рівного доступу (справедливості) через реорганізацію, реформування та інновації у шкільній освіті.
РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ	<ul style="list-style-type: none"> процес істотних змін у системі освіти, який зберігає незмінною основу існуючої структури, метою якого є перетворення освіти на більш досконалу, прогресивну, ефективну та таку, що відповідає сучасним вимогам. Для процесу реформування характерна легітимність, схвальність з боку влади, цілеспрямованість, ефективність, еволюційність. 	<ul style="list-style-type: none"> своєрідна соціальна зміна, яка робить значущі або позитивні перетворення у статус-кво освіти, замінює стару освітню концепцію, стару систему освіти і методи навчання на нові. Основою освітньої реформи є трансформації та радикальні перетворення, які ведуть від екстенсивного до конотативного розвитку. Метою освітньої реформи є досягнення справедливості в галузі освіти та активізація індивідуального та соціального розвитку людини через підвищення якості освіти

* Примітка: подані в таблиці узагальнення дефініцій «розвиток освіти» та «реформа освіти» систематизовано автором на основі джерел [15],[21],[22].

Слід зазначити, що освітня реформа є лише одним з багатьох аспектів розвитку освіти. Вона є засобом прискорення, вдосконалення або трансформації розвитку освіти. Як зазначає китайський дослідник у галузі розвитку освіти Лю Цзіньсін, так звана «трансформація розвитку освіти» – це «перехід на шлях, що спирається переважно на оптимізацію структури освіти, вдосконалення моделі навчання студентів, поліпшення якості викладацького складу, підтримку освітніх досліджень та інновації методів управління» [28]. На його думку, реформа освіти є необхідною умовою для конотативного розвитку. Іншими словами, розвиток освіти у конотативному напрямку є результатом безперервної реформи освіти.

Цілей розвитку освіти легше досягти ніж мети реформування освіти. Коли країна чи регіон досягає певного рівня економічного розвитку, державні відомства мають можливість

приділяти більше уваги розвитку освіти, збільшують інвестиції в освіту, відтак розвиток освіти зрівнюється з рівнем економічного розвитку країни чи регіону. Фактори, що впливають на реформування освіти (зміну освітніх концепцій, реформування системи освіти, механізмів управління і методів навчання), набагато складніші, ніж ті, що впливають на розвиток освіти. Більш того, вони призводять до ускладнення викликів і завдань. Щодо суб'єктивних чинників, які впливають на розвиток і реформування освіти, деякі китайські автори зазначають, що, наприклад, людям легше дійти консенсусу відносно цілей розвитку освіти, відповідно їх можна досягти у відносно короткий проміжок часу. З цілями реформування освіти все набагато складніше. Реформу не тільки важко розпочати, але й для того, щоб з'явилися перші результати, необхідно більше часу [21].

На відміну від реформи, розвиток освіти потребує більш значних матеріальних та людських ресурсів. З іншого боку, розвиток забезпечує поштовх до реформування освіти. Наприклад, чим більше людей задовольнить свої академічні потреби внаслідок розвитку освіти, тим більше людей у подальшому буде висувати ще суворіші академічні вимоги. Такий попит за допомогою певних механізмів перетворюється на рушійну силу реформування освіти.

Існує чіткий взаємозв'язок між освітнім розвитком та реформуванням освіти. Як зазначає Ву Цюаньхуа, на практиці моделі зв'язку між ними можуть бути представлені наступним чином:

- модель I – реформа освіти передують розвитку освіти;
- модель II – реформа освіти і розвиток освіти відбуваються одночасно/синхронно;
- модель III – розвиток освіти передують реформуванню системи освіти;
- модель IV – розвиток відбувається в певний період часу, з частковим реформуванням освіти або повною відсутністю освітньої реформи.

Серед цих чотирьох реляційних моделей, оптимальною вважається модель I, найгіршою – модель IV. Причина полягає у наступному: якщо освітня реформа передують розвитку, результати першої стають непоганим підґрунтям для розвитку освіти, зокрема розвитку освітніх ідей, концепцій, систем освіти, механізмів управління, методів навчання тощо. У такому випадку, розвиток освіти відбувається під гаслом справедливості та якості. Якщо реформування та розвиток освіти відбуваються одночасно, то вони постійно ототожнюються один з одним. Якщо розвиток передують реформуванню, проблеми, що виникають у процесі розвитку освіти (особливо проблеми системи освіти та механізми управління), можуть бути вирішені відносно своєчасно. І хоча реформування впливатиме на розвиток освіти незначною мірою, швидкість вирішення проблем забезпечує справедливий та якісний розвиток освіти. Остання модель, за якої розвиток освіти передують освітній реформі, яка відбувається частково чи взагалі відсутня, є відносно поганою. Незважаючи на те, що розвиток освіти може відбуватися дуже швидко, проте у русі старих концепцій і механізмів, тому здебільшого носитиме екстенсивний характер, а якість освіти буде не дуже високою [21].

Китайський дослідник філософії освіти Лінь Сяньчжи вважає, що власне сам розвиток не є кінцевою метою, розвиток працює на благо людського здоров'я та вільного існування людей [25]. Тобто кінцева мета будь-якого розвитку суспільства – це розвиток людини. Кінцева мета розвитку освіти не є винятком – це також розвиток людини, реалізація її потенціалу, задоволення академічних потреб і, як кінцевий результат, загальне покращання якості життя людей. Освіта розвивається якщо: освітня структура розширюється, шкільні умови для навчання покращуються, збільшується кількість людей, які можуть отримати належну, систематичну освіту, в той же час, підвищується якість освіти і поліпшується матеріальна база. Як зазначалося вище, однією з цілей реформування освіти є підвищення якості освіти, що докорінно відображається на якості людського життя і розвитку. Тому, в цьому розумінні, кінцева мета реформування освіти, так само як і розвитку освіти, полягає у розвитку людини,

а саме реалізації її потенціалу, можливостей, розвитку здібностей і задоволенні потреб, її максимально активної участі в економічному, політичному і культурному житті.

Висновки. Отже, у результаті аналізу ми дійшли висновку, що «розвиток освіти» є складним, багатокомпонентним та поліфункціональним явищем. Як освітній феномен воно є поки що малодослідженим явищем і аналізується у контексті вивчення інших освітніх феноменів (реформування, змін, модернізації, трансформації тощо). У наукових розвідках часто відбувається підміна поняття «розвитку освіти» іншими, без урахування притаманних їм особливостей. Проте вузьке розуміння концепції розвитку освіти серйозно ускладнює прогрес у проведенні реформ освіти.

Можемо констатувати, що незважаючи на широку вживаність у вітчизняній педагогічній літературі терміна «розвиток освіти», власне саме поняття недостатньо розроблено. На відміну від вітчизняних дослідників, китайські дослідники приділяють пильну увагу розкриттю поняття «розвиток освіти». На основі узагальнення поняттєво-термінологічного аналізу можемо трактувати розвиток освіти як процес визначення і впровадження цілей освітньої політики відповідно до потреб та ідеалів суспільства, який може характеризуватися за кількісними показниками (екстенсивний розвиток) або/та якісною зміною компонентів системи освіти (конотативний розвиток), що забезпечує здатність системи освіти сприяти успішному людському розвитку, новим можливостям суспільства. Індикаторами екстенсивного розвитку є: *масштабність освіти* (розгалуження структури освіти; розширення компонентів системи освіти; збільшення кількості школярів/студентів; частки молоді, що відвідують навчальний заклад тощо), *кількісне (матеріальне) збільшення матеріально-технічної бази* (освітніх закладів, території, приміщень, обладнання тощо) та *кадрового потенціалу* (чисельність працівників; професійно-кваліфікаційний склад кадрів; статевий склад; середній вік працівників; стаж роботи; укомплектованість тощо). Індикатори конотативного розвитку: *розробка та впровадження нововведень й інновацій* (оновлення концепцій освіти, змісту освіти, нові механізми управління освітою, інноваційні педагогічні технології, вдосконалення процесу навчання, поява нових організаційних форм тощо); *покращення якості освіти, її ефективності* (рівень навченості учнів; їхня готовність до продовження освіти; рівень вихованості учнів; стан здоров'я дітей; рівень соціальної адаптації випускників до життя в суспільстві; рівень виконання стандартів освіти тощо), *рівний доступ до освіти* (забезпечення мінімального рівня освіти, встановленого освітніми стандартами для кожного члена суспільства; забезпечення рівності при вступі до навчальних закладів для всіх соціальних груп населення незалежно від матеріального становища, національності, статі, місця проживання тощо).

Виходячи з основних трактувань українськими і китайськими дослідниками поняття «реформа», можемо запропонувати авторське визначення поняття «реформування освіти» – це процес істотних змін у системі освіти, який зберігає незмінною основу існуючої структури; метою якого є перетворення освіти на більш досконалу, прогресивну, ефективну та таку, що відповідає сучасним вимогам. Для процесу реформування характерна легітимність, схвальність з боку влади, цілеспрямованість, ефективність, еволюційність. Також «реформування освіти» може виступати як рушійна сила освітнього розвитку, яка веде від екстенсивного до конотативного розвитку.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у доцільності конкретизувати основні тенденції розвитку освіти в умовах глобалізації, з'ясувати особливості розвитку регіонального освітнього простору, порівняти особливостей розвитку освітніх процесів у різних геополітичних регіонах (європейському, далекосхідному).

Використані джерела

- [1] Абушенко В. Л. Развитие. *Новейший философский словарь: словарь* / [сост. и гл. ред. А. А. Грицанов]. 3-е изд., испр. Минск: Книжный Дом, 2003. 1279 с.
- [2] Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю. Київ: Знання України, 2005. 804 с.
- [3] Бойченко, В. С. Сутність процесу реформування управління розвитком регіону. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* : Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М. М. Палінчак. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2015. Вип. 3. С. 29-33.
- [4] Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров. 2-е изд., перераб. и доп. Санкт-Петербург: Норинт, 2004. 1456 с. : ил. –ISBN 5-7711-0004-8
- [5] Василюк А. В. Реформи шкільної освіти в Польщі: історія й сучасність : [монографія]. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2007. 340 с.
- [6] Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич : Коло, 2006. 326 с.
- [7] Глушко О. З. Базові терміни з проблеми трансформацій в освіті: погляди вітчизняних вчених. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, серія «Педагогіка». 2016. № 2(4). С. 10-13.
- [8] Гриневиц Л. М. Поняття «освіта», «розвиток освіти», «освітня політика» в сучасному науковому дискурсі. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, № 1-2 (42-43), 2015. С. 14-19.
- [9] Джурило А. П. До питання «реформування» як однієї з ключових дефініцій у галузі освіти. *Нові технології навчання* : наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2014. Вип. 82. С. 81-87.
- [10] Камінська Л. Ф. Соціальна зумовленість та механізм впровадження освітніх реформ : дис. ... канд. філософ. наук : 22.00.04 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2002. 172 с.
- [11] Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ : Педагогічна думка. 2009. 520 с.
- [12] Ляшенко Л. М. Реформування професійної освіти в Фінляндії в умовах глобалізаційних процесів : дис. ... кан-та пед. наук : 13.00.04 / Інститут вищої освіти Академії педагогічних наук України. Київ, 2003. 163 с.
- [13] Новая философская энциклопедия: В 4-х т. Москва : Мысль, 2000-2001. ISBN 5244009613
- [14] Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. Київ : Знання України, 2003. 450с.
- [15] Паращенко Л. Розвиток загальної середньої освіти як проблема суспільного розвитку та державного управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2011. № 2. С. 259-267.
- [16] Савельева М. Трансформация представленний о развитии в постнеклассической методологии. *Філософія освіти*, 2008. т. № 1/2. С.35–44.
- [17] Сбруева А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англословних країн в контексті глобалізації (90-ті р. р. XX - початок XXI ст.). Суми : Козацький вал, 2004. 500 с.
- [18] Терентьева Н. О. Тенденції розвитку університетської освіти в Україні (друга половин XX – початок XXI століття) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Інститут вищої освіти. Київ, 2016. 567 с.
- [19] Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США: монографія / [А. П. Джурило, О. З. Глушко, О. І. Локшина та ін.]. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. 192 с.
- [20] Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. 7-е изд., перераб. и доп. Москва : Республика, 2001. 719 с.
- [21] Ву Цюаньхуа (2013). Взаємозв'язок розвитку та реформи освіти (оригінальна назва: 吴全华. 教育改革与教育发展关系概论). Збірник статей з сучасної освіти, 2013 (6), с. 15-20. URL: http://blog.sina.com.cn/s/blog_657e80550102v8nf.html. (китайською мовою)
- [22] Енциклопедія освіти (оригінальна назва: 教育大辞典编纂委员会). Том 1. Шанхай: Освіта Шанхаю, 1990. (китайською мовою)
- [23] Кан ДеУ, Юань Цзянь. Аналіз динаміки коннотативного розвитку в коледжах та університетах (оригінальна назва: 康德武,袁健. 高校内涵式发展的动力探析). Журнал Сінцзянського медичного університету, 2013 (10). (китайською мовою)

- [24] Конотативний розвиток (оригінальна назва: 内涵式发展) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://wiki.mbalib.com/wiki/%E5%86%85%E6%B5%E5%BC%8F%E5%8F%91%E5%B1%95> (китайською мовою)
- [25] Лінь Сяньжі (2013). Дискусія про гуманістичний потенціал (оригінальна назва: 林贤治.关于“人文精神大讨论”) URL: <http://www.aisixiang.com/data/66264.html> (китайською мовою)
- [26] Лу Сіньюй (2010). Про конотативний розвиток освіти (оригінальна назва: 吕星宇.论“教育内涵式发展.上海市教育科学研究院普通教育研究所) URL: <http://www.cnsaes.org/homepage/html/publication/publicationarticle/1401.html> (китайською мовою)
- [27] Лю Даюй (2008). Китай потребує реальної зміни системи освіти (оригінальна назва: 刘道玉.中国需要一场真正的教育体制变革). URL: <http://learning.sohu.com/20080927/n259792912.shtml> (китайською мовою)
- [28] Лю Цзіньсін (2013). Деякі думки щодо конотативного розвитку вищої освіти (оригінальна назва: 刘金新.关于推动高等教育内涵式发展的几点思考 Журнал технологічного інституту Хуайхай (гуманітарні та соціальні науки), 2013(7) – С.4-7. (китайською мовою)
- [29] Му Яньцзінь, Лі Фан, Дуань Сяофан (2012). Реформування та розвиток сучасної базової освіти (оригінальна назва: 当代基础教育改革和发展研究 (慕彦瑾, 李芳, 段晓芳著). Видавництво: Сичуанський університет, 2012(9) – 261 с. ISBN: 9787561461679. (китайською мовою)
- [30] Пу Лічунь, Вей Цзяньвей (2012). Побудова відмінних курсів на основі конотаційного розвитку вищої освіти (оригінальна назва: 蒲利春, 韦建卫.基于高等教育内涵式发展的精品课程建设) Чунцин і світ: академічне видання, 2012(5). URL: http://d.oldg.wanfangdata.com.cn/Periodical_cqysj-s201205012.aspx (китайською мовою)

References

- [1] Abushenko V. L. Razvytye. Noveishyi fylosofskiy slovar: slovar / [sost. y hl. red. A. A. Hrytsanov]. 3-e yzd., yspr. Mynsk: Knyzhnyi Dom, 2003. 1279 s.
- [2] Andrushchenko V. P. Rozdumy pro osvitu: Statti, narysy, interv'iu. Kyiv: Znannia Ukrainy, 2005. 804 s.
- [3] Boichenko, V. S. Sutnist protsesu reformuvannya upravlinnia rozvytkom rehionu. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu : Ceriia: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove gospodarstvo / holov. red. M. M. Palinchak. Uzhhorod: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2015. Vyp. 3. S. 29-33.
- [4] Bolshoi entsyklopedycheskyi slovar / Hl. red. A. M. Prokhorov. 2-e yzd., pererab. y dop. Sankt-Peterburh: Norynt, 2004. 1456 s. : yl. –ISBN 5-7711-0004-8
- [5] Vasyliuk A. V. Reformy shkilnoi osvity v Polshchi: istoriia y suchasnist : [monohrafiia]. Nizhyn: NDU im. M. Hoholia, 2007. 340 s.
- [6] Vyshnevskiy O. Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky. Posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv. Drohobych : Kolo, 2006. 326 s.
- [7] Hlushko O. Z. Bazovi terminy z problemy transformatsii v osviti: pohliady vitchyznianykh vchenykh. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, seriia «Pedahohika». 2016. № 2(4). S. 10-13.
- [8] Hrynevych L. M. Poniattia «osvita», «rozvytok osvity», «osvitnia polityka» v suchasnomu naukovomu dyskursi. Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka, № 1-2 (42-43), 2015. S. 14-19.
- [9] Dzhurylo A. P. Do pytannia «reformuvannya» yak odniei z kliuchovykh definityi u haluzi osvity. Novi tekhnologii navchannia : nauk.-metod. zb. / Instytut innovatsiinykh tekhnologii i zmistu osvity MON Ukrainy. Kyiv, 2014. Vyp. 82. S. 81-87.
- [10] Kaminska L. F. Sotsialna zumovenist ta mekhanizm vprovadzhennia osvitnikh reform : dys. ... kand. filosof. nauk : 22.00.04 / Kyivskiy natsionalnyi universytet im. Tarasa Shevchenka. Kyiv, 2002. 172 s.
- [11] Kremen V. H. Filosofiia liudynotsentryzmu v stratehiiah osvitnoho prostoru. Kyiv : Pedahohichna dumka. 2009. 520 s.
- [12] Liashenko L. M. Reformuvannya profesiinoi osvity v Finliandii v umovakh hlobalizatsiinykh protsesiv : dys. ... kan-ta ped. nauk : 13.00.04 / Instytut vyshchoi osvity Akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy. Kyiv, 2003. 163 s.
- [13] Novaia fylosofskaia entsyklopedyia: V 4-kh t. Moskva : Mysl, 2000-2001. ISBN 5244009613
- [14] Ohneviuk V. O. Osvita v systemi tsinnosti staloho liudskoho rozvytku. Kyiv : Znannia Ukrainy, 2003. 450s.

- [15] Parashchenko L. Rozvytok zahalnoi serednoi osvity yak problema suspilnoho rozvytku ta derzhavnoho upravlinnia. Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy. 2011. № 2. S. 259-267.
- [16] Saveleva M. Transformatsiya predstavleni o rozvytyy v postneklassycheskoi metodolohyy. Filosofiia osvity, 2008. t. № 1/2. S.35–44.
- [17] Sbruieva A. A. Tendentsii reformuvannia serednoi osvity rozvynenykh anhlomovnykh krain v konteksti hlobalizatsii (90-ti r. r. XX - pochatok XXI st.). Sumy : Kozatskyi val, 2004. 500 s.
- [18] Terentieva N. O. Tendentsii rozvytku universytetskoi osvity v Ukraini (druha polovyn KhKh – pochatok KhKhI stolittia) : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.01 / Instytut vyshchoi osvity. Kyiv, 2016. 567 s.
- [19] Transformatsiini protsesy u shkilnii osviti krain Yevropeiskoho Soiuzu ta SShA: monohrafiia / [A. P. Dzhurylo, O. Z. Hlushko, O. I. Lokshyna ta in.]. Kyiv : TOV «KONVI PRINT», 2018. 192 s.
- [20] Fylosofskiy slovar / Pod red. Y. T. Frolova. 7-e yzd., pererab. y dop. Moskva : Respublyka, 2001. 719 s.
- [22] 吴金华. 教育改革与教育发展关系概论. 现代教育论丛, 2013 (6) :15-20. http://blog.sina.com.cn/s/blog_657e80550102v8nf.html. [2019.05.22].
- [23] 教育大辞典编纂委员会. 教育大辞典 第1卷[M]. 上海: 上海教育出版社, 1990.
- [24] 康德武, 袁健. 高校内涵式发展的动力探析[J]. 新疆医科大学学报, 2013(10). MBA智库(2019). 内涵式发展. <http://wiki.mbalib.com/wiki/%E5%86%85%E6%B6%B5%E5%BC%8F%E5%8F%91%E5%B1%95> [2019.05.22].
- [25] 林贤治(2013). 关于“人文精神大讨论”. <http://www.aisixiang.com/data/66264.html> [2019.05.22].
- [26] 吕星宇(2010). 论“教育内涵式发展”. <http://www.cnsaes.org/homepage/html/publication/publicationarticle/1401.html> [2019.05.22].
- [27] 刘道玉 (2008). 中国需要一场真正的教育体制变革. <http://learning.sohu.com/20080927/n259792912.shtml> [2019.05.22].
- [28] 刘金新. 关于推动高等教育内涵式发展的几点思考[J]. 淮海工学院学报(人文社会科学版), 2013(7):4-7.
- [29] 当代基础教育改革和发展研究(慕彦瑾, 李芳, 段晓芳著), 2012(9) ISBN: 9787561461679.
- [30] 蒲利春, 韦建卫. 基于高等教育内涵式发展的精品课程建设[J]. 重庆与世界, 2012(5) [J]. http://oldg.wanfangdata.com.cn/Periodical_cqysj-s201205012.aspx [2019.05.22].

Оксана Шпарик, кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник отдела сравнительной педагогики Института педагогики НАПН Украины, Киев, Украина.

ПОНЯТИЕ «РАЗВИТИЕ ОБРАЗОВАНИЯ» И «РЕФОРМА ОБРАЗОВАНИЯ» В СОВРЕМЕННОМ НАУЧНОМ ДИСКУРСЕ УКРАИНЫ И КИТАЯ

Статья посвящена сравнительному анализу дефиниций «образовательное развитие» и «реформирование образования» в определениях украинских и китайских ученых, в частности анализируется содержательное наполнение этих понятий. Выяснено, чем развитие образования отличается от его реформирования и как взаимосвязаны эти понятия. Также определены критерии, внешние признаки, индикаторы развития образования. На основе анализа дано авторское определение понятия «развитие образования». Сделан вывод, что понятие «развитие образования» является сложным, многокомпонентным и полифункциональным явлением. Как образовательный феномен оно пока мало исследовано и анализируется в контексте изучения других образовательных феноменов (реформирования, изменений, модернизации, трансформации и т.п.). В научных исследованиях часто происходит подмена понятия «развитие образования» другими, без учета присущих им особенностей.

Ключевые слова: понятие «образовательное развитие»; понятие «реформа образования»; Китай.

Oksana Shparyk, PhD in Pedagogy, Senior Researcher, Comparative Education Department, Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

CONCEPT OF “EDUCATIONAL DEVELOPMENT” AND “EDUCATION REFORM” IN THE MODERN SCIENTIFIC DISCUSSION OF UKRAINE AND CHINA

The article is devoted to analysis of “educational development” and “education reform” in the formulation of Ukrainian and Chinese scientists; in particular, the content of these definitions is analyzed. Ukrainian scientists under the development of education understand the process of determining and implementing educational policy goals in accordance with the needs and ideals of society, which is characterized by a qualitative change in the components of the education system, the emergence of new organizational forms, innovations and transformations of their internal and external relations, ensures the ability of the education system to successfully ensuring the potential of human development, the accumulation and deployment of new opportunities for society. According to Chinese scholars, the concept of “educational development” is rather complicated. The Chinese distinguish two directions of development – extensive (or large-scale) and connotative (or intensive). It was found out how the development of education differs from its reforming and how these concepts are interconnected. The criteria, external signs and indicators of the development of education are also defined. Extensive development indicators are: scale of education (branching of the structure of education, expansion of the components of the education system, increase in the number of pupils / students; proportion of young people attending an educational institution, etc.), quantitative (material) increase in the material and technical base (educational institutions, territory, premises, equipment, etc.) and personnel potential (number of employees, vocational qualification structure of personnel; sex composition, average age of employees; experience work; staffing, etc.). Indicators of conservative development: development and introduction of innovations and technologies (updating of education concepts, educational content, new education management mechanisms, innovative educational technologies, improvement of the learning process, the emergence of new organizational forms, etc.); improving the quality of education, its effectiveness (the level of pupils’ learning; their readiness to continue education, the level of upbringing of students, the state of children’s health, the level of social adaptation of graduates to life in society, the level of implementation of education standards, etc.), equal access to education (ensuring the minimum level of education established by educational standards for each member of society, ensuring equality in admission to educational institutions for all social groups of the population and from the financial position, nationality, place of living, etc.).

Based on the analysis, the author’s formulation of the definition “development of education” is given. It is concluded that the concept of “development of education” is a complex, multicomponent and multifunctional phenomenon. As an educational phenomenon, it is still little-studied and is analyzed in the context of studying other educational phenomena (reformation, changes, modernization, transformation, etc.). In scientific research, the concept of “development of education” is often replaced by others, without taking into account their inherent features.

Keywords: concep of “educational development”; concept of “educational reform”; China.